

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ ТА СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра східної та слов'янської філології

Курсова робота

з арабської філології на тему:

**ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ ДІЄСЛІВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У РІЗНИХ
ДІАЛЕКТАХ АРАБСЬКОЇ МОВИ**

Студента групи Пар16-20

Факультету східної та слов'янської
філології

денної форми навчання

Освітньої програми:

Арабська мова і література та переклад,
друга східна мова, західноєвропейська
мова;

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.060 Східні мови та
літератури (переклад включно), перша –
арабська

Духніча Владислава Ігоровича

Науковий керівник:

Ст. викладач Кононенко В.Г.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1 ФРАЗЕОЛОГІЗМ, ЯК НОМІНАТИВНА ОДИНИЦЯ МОВИ.....	5
1.1 Визначення та особливості фразеологічного вираження.....	5
1.2 Класифікація фразеологізмів.....	6
1.3 Класифікація арабських фразеологізмів.....	9
1.4 Способи і прийоми перекладу фразеологізмів.....	11
Висновки до Розділу 1.....	17
РОЗДІЛ 2 ПОРІВНЯННЯ ДІЄСЛІВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У РІЗНИХ ДІАЛЕКТАХ АРАБСЬКОЇ МОВИ.....	19
2.1 Діалекти арабської мови.....	19
2.2 Фразеологізми на єгипетському діалекті.....	22
2.3 Фразеологізми на діалектах арабського півострову	27
Висновки до Розділу 2.....	32
ВИСНОВКИ.....	34
АНОТАЦІЯ.....	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	38

ВСТУП

Фразеологія є невід'ємною частиною будь-якої мови. Прислів'я, приказки, звороти, вислови – все це лежить в основі та відображає культуру і думки кожного народу. Фразеологія дає унікальну можливість дослідити історичне життя та побут людей у певний проміжок часу, вона характеризує основну мораль нації та спосіб її мислення.

Дослідження прислів'їв триває досить довгий час. Велика кількість науковців та вчених-лінгвістів працювали над точним визначенням поняття прислів'я, їх класифікацією та методиками дослідження. До теперішнього часу не існує єдиної головної думки, щодо найкращого методу їх класифікації та дослідження. Однак, зараз стає помітним прогрес, що відображається у доопрацюванні та модернізації попередніх робіт вчених-лінгвістів.

Арабська фразеологія є унікальною та досить сильно відрізняється від інших мов. Полісемія слів сприяє виразності та лаконічності арабської фразеології, водночас підкреслюючи головну думку автора.

В той же час, спосіб донесення власної думки може відрізнитися навіть серед арабів, тому у різних діалектах можна зустріти різні за способом, але однакові за значенням фразеологізми. Таке явище дає можливість історикам-лінгвістам дослідити культуру та побут народу не тільки у країні, а й за її межами.

Актуальність досліджуваної теми спрямована на виявлення різних, часто вживаних фразеологічних одиниць на території різних держав. Результати попередніх досліджень засвідчують, що фразеологія була об'єктом досліджень таких відомих вчених, як: Ф. К. Розенталь, Абд ар-Рахман ат-Тікріті, аль-Муфаддала ад-Дабі, О. О. Потєбня, А. Р. Габідулліна та інших. Попри їх значний внесок у дослідження арабської фразеології, їхні дослідження не ставили на меті зіставити саме дієслівні фразеологізми в арабській мові. В свою чергу, це призвело до того, що ця тема є досить недослідженою. Дослідження фразеологізмів з зіставними значеннями на різних діалектах, може бути корисним для виявлення різнокультурних особливостей арабського середовища. Дана робота фокусується не

тільки на дослідженні та аналізі дієслівних фразеологізмів, а і їх порівнянні у різних діалектах арабської мови.

Об'єктом дослідження є фразеологізми у різних діалектах арабської мови.

Предметом дослідження є семантичні та етнічні відмінності фразеологічних виразів у різних діалектах арабської мови.

Метою курсової роботи дослідити фразеологізми, у складі яких присутній діалектизм, та зробити зіставний аналіз схожих українських висловів.

Завдання дослідження:

1. Ознайомитися з визначенням та особливістю фразеологічного виразу;
2. Класифікувати фразеологізми;
3. Класифікувати арабські фразеологізми;
4. Виявити основні способи та прийоми перекладу фразеологізмів;
5. Виявити причину виникнення діалектів;
6. Відслідкувати історію трансформації діалектних фразеологізмів;
7. Написати міжкультурний зіставний аналіз фразеологічних виразів.

Матеріалом для аналізу та підбору прикладів для даного дослідження слугували фразеологічні вирази з різних регіонів арабського світу.

Дослідження арабських фразеологізмів вимагало використання цілого ряду **методів**. У першій частині дослідження використовувався метод спостереження для визначення найефективнішої методології дослідження прислів'їв. Крім того, був використаний метод класифікації різних фразеологічних одиниць за стилістичними аспектами вживання та їх функціонуванням в арабській мові. У другій частині був використаний метод зіставного аналізу схожих прислів'їв з української та арабської мовами.

Наукова новизна даного дослідження полягає у складанні списку фразеологізмів з семантичними відмінностями та з різними ремарками діалектизму, що відображають різнобічні особливості етнічних груп.

Дане дослідження має досить широке **практичне значення**.

1. Результати цього дослідження можуть в подальшому бути використані у майбутніх дослідженнях та аналізі арабських фразеологічних одиниць.

2. Дане дослідження вносить вклад у сферу дослідження арабської фразеології, що в подальшому може бути використано для складання підручників, фразеологічних словників та під час викладання арабської мови у мовних школах та університетах.

РОЗДІЛ 1:

ФРАЗЕОЛОГІЗМ, ЯК НОМІНАТИВНА ОДИНИЦЯ МОВИ

1.1 Визначення та особливість фразеологічного вираження

Кожна мова є культурною спадщиною народу. За її допомогою можна відобразити міфологічні уявлення, етнокультуру та психологічний стан носіїв мови. Кожна одиниця у мовленні відповідає за певні риси характеру розмовника та його культури. Фразеологічний аспект не лише свідчить про інтелектуальний розвиток, але і може багато розповісти про особливості його нації.

Фразеологічні вирази являють собою стійкі сполучники з ускладненою семантикою, в основі яких лежить структурована семантична модель змінних сполучень. Фразеологічні одиниці, мають набагато ширше значення ніж слово, вони доповнюють додаткову інформацію про стан, процеси, ознаки та предмети. Фразеологічні вирази порівняно з лексичними набагато експресивніші, вони мають порівняльний і навіть образливий характер.

За думкою О. Куніна, фразеологічні одиниці заповнюють лакуни лексичної системи мови, яка не може повністю забезпечити найменування пізнаних людиною нових сторін дійсності (Гуцало, с.5).

Батько лінгвістики Ф. де Сосюр, висловив свою думку про неповторність фразеологічного явища у мові: «У першу чергу, існує багато виразів, які належать мові: це – сполучення слів, що не змінюються, навіть коли можна відокремити за змістом окремі значущі частини. Ці звороти неможливо імпровізувати, їх привносить традиція» (Tristá Pérez, с.103).

Фразеологічний аспект займає особливе місце в словнику, адже він формується століттями, а також вважається дуже специфічною рисою мови. Такі властивості викликають зацікавленість науковців і вимагають серйозного аналізу при дослідженні змісту та форми мовних одиниць.

Кінець 40-х середина 60-х років ХХ століття вважається класичним періодом вивчення фразеології. Саме тоді досліджувались основні критерії для визначення

фразеологізмів та їх зв'язку з компонентами. До цього часу в працях радянських та пострадянських часів не було описано усі властивості фразеологізмів і визначення наведене в енциклопедичному словнику не містило ознак, які б відрізняли його від іншого словосполучення.

З часом трактування поняття фразеологізм стає більш розширеним. О. Кунін зазначає, що фразеологізми це стійкі сполучення слів з ускладненою семантикою (Кунин, с.312). О. Бабкін називає їх, одиницями, що лексично неподільні, цілісні за значенням словосполучення, що відтворюються у вигляді готової мовної одиниці (Бабкин, с.264). А на думку Л. Терлецької – це стійкі та неподільні, зазвичай, експресивно-забарвлені лексичні сполучені одиниці та є номінальними за функцією, значення якої не залежить від значення окремих лексичних одиниць, що входять до її складу (Терлецька, с.144).

Л. Авксентьєви зазначає, що ознаки фразеологічного вираження є наступними: фразеологічне значення, компонентний склад, граматична категорія та відтворюваність.

Фразеологізми бувають різних типів словосполучення та їх неможливо утворити вільно в процесі розмови; вони формуються набагато раніше і з'являються у бесіді, як повторювані та заучені блоки, що виникають мимоволі та однозначно інтерпретуються співрозмовником. Такі стійкі комбінації вступають у когнітивні схеми лінгвістичних спільнот та слугують для розуміння соціальних відносин, реалій життя, думок та культури. Для повного осягнення значення фразеологічних виразів необхідно розуміти їх семантику, структуру та суть.

Отже, розуміння фразеологічних виразів свідчить про високий рівень обізнаності у мові та культурі. Адже фразеологічні вислови відображають специфіку мислення носіїв мови, а також посилюють письмовий дискурс мови та збагачують та прикрашають мовне спілкування.

1.2 Класифікація фразеологізмів

Підкреслити та підсилити мовлення допомагають різні мовні одиниці. Фразеологізми стали тією частиною мовлення, що мають найбільше емоційне

забарвлення, а їх класифікація може відрізнятися не тільки від значення та семантики, але й від мови та культури їх вживання .

Будь який фразеологізм є стійким словосполученням, але при читання слів-компонентів фразеологічного вираження окремо, значення може бути не зрозумілим. В. В. Виноградов і М. М. Шанський обидва мовознавця зійшлися на трьох категоріях при класифікації фразеологізмів за семантичним злиттям компонентів. Вони визначили, що існують такі види, як фразеологічні зрощення, сполучення та єдності. Однак, М. М. Шанський, також, додав четвертий вид – фразеологічні вислови.

Кліше – це мовний стереотип, що регулярно повторюється у контекстах з чітким значенням та за певних умов відноситься до фразеологічних висловів номінативного типу.

С. Г. Гаврин систематизував стійкі словосполучення у шість видів і розкрив природу їх творення:

1. Образно-виразні стійкі сполуки – це сполуки експресивно-емоційні і утворенні на основі поетичного синтаксису до складу, яких входить метафоричні одинці, порівняння, сталі гіперболи і літоти, тавтологічні сполуки та евфонізми. Такі сполуки утворились в наслідок добору слів з певною художньою своєрідністю.

2. Еліптичні сполуки – це об'єднанні, усічені стійкі сполуки слів.

3. Термінологічні фразеологізми – це складені словосполучення з різних термінів різних наук.

4. Афористичні фразеологізми – виражають узагальнюючі умовиводи.

5. Контекстологічні сполуки – фразеологічні сполучення, що ототожнюються із стійкими утвореннями.

6. Ідіоми – стійкі словосполучення, що утворилися шляхом втрати внутрішньої форми.

Л. А. Булаховський у своєму дослідженні класифікував фразеологізми за джерелами їх походження:

1. Приказки і прислів'я.

2. Усталені вислови з жартів, анекдотів і под.

3. Професіоналізми, що набули метафоричного вжитку.
4. Численні ремінісценції античної старовини.
5. Цитати й образи з «Старого» і «Нового» завітів.
6. Переклади поширених іншомовних висловів.
7. Влучні фрази видатних людей.
8. Крилаті слова українських та іноземних письменників

Перераховуючи усі згадані вище класифікації розуміємо, що такий розподіл більш притаманний українській мові та може не підходити іншим мовам, тож існує загальна система для класифікації фразеологічних одиниць за походженням. В цій системі фразеологізми поділяються на:

1. Референційні – одне слово або ціле речення, яке виступає у вигляді опису предметів і фактів дійсності.
2. Комунікативні – вислови для виконання комунікативних дій.
3. Структурні – фразеологічні одиниці побудовані лише на структурній формі заради створення зв'язків.
4. Спеціальні класи, до яких належать:
  - Крилаті вирази – це вирази, які походять від авторизованого джерела.
  - Кінеграми – це метафоричні переосмислені фрази, що виражають немовну поведінку людини мовним засобом.
  - Модельні утворення – побудовані нетиповими відповідями до повної структурної схеми і утворенні однаковими словами, поєднані прийменниками.
  - Парні фразеологізми – це об'єднанні слова однією частиною мови за допомогою сполучників.
  - Компаративні фразеологізми – це сталі порівняльні вираження до складу яких входять прикметники або дієслова і несуть у собі основне значення.

Референційні фразеологізми в свою чергу поділяються ще на два підвиди: за ідіоматичністю та якістю. Ідіоматичні фразеологізми бувають у вигляді ідіом, напівідіом та колокації. За якістю бувають сталими виразами або приказками.

До вище згаданих категорії фразеологічних одиниць О. Д. Огуй, Т. Р. Кияк та А. М. Науменко додають: фахові фразеологічні вирази, авторські фразеологізми, онімічні фразеологізми і кліше (Огуй, Кияк, Науменко, с.181).

Отже, мовознавців, що досліджували питання фразеологізмів багато. Кожен з них класифікував фразеологічні одиниці за тими критеріями, які він вважав необхідними, тому через це існує велика система їх класифікації за різними ознаками. Також, необхідно розуміти, що не за всіма системами можна класифікувати фразеологізми будь-яких мов. Кожна мова унікальна та її семантика відрізняється.

1.3 Класифікація арабських фразеологізмів

Класична арабська мова сформувалася у 9 – 10 ст. і збереглася до нашого часу майже незмінною. Велика кількість праць зроблених на мовну тему свідчить про те, що цією мовою цікавились не тільки арабські мовознавці, а й зарубіжні. Араби завжди славились високим рівнем поезії. Вони писали про все, що бачили навкруги про те, що спіткало їхнє життя від любові до ненависті, бідності та багатства, життя та смерті, родинних зв'язків, релігії та іншого, тому арабська поезія наповнена різними цікавими мовними явищами.

Тема фразеологізмів стала однією з достатньо суперечливих тем для зарубіжних лінгвістів. Знайти точне значення, яке б відповідало цьому терміну було важко, більшість лінгвістичних словників, які розглядали ідіоматичні вирази в поясненні, назвали їх іншими термінами такими, як: المماثلة, التمثيل, المثل. Таким чином, думки вчених розділились і в різних працях можна спостерігати різні визначення для одного і того самого явища. Деякі переклали фразеологічні одинці, як التراكيب التراجيزية або التراكيب اللغوية الوصفية, інші не відокремлювали фразеологічні одинці і казали, що це сукупність явищ مواصفات مجازية اقوال, حكم, تعابير, أمثال.

В арабській мові лексичне значення терміну التعبير походить від дієслова عبر عن і перекладається, як «виражатись», що цілком підходить під опис фразеологічних виразів, адже вони допомагають описати більш детальніше та з емоціями стан або ситуацію.

Абу Аль-Хасан каже, що *التعبيرات الاصطلاحية* – це група слів, що пов'язанні семантичним і синтаксичним фактором для того, щоб мати інше значення, відмінне від лексичного значення, яке вони спочатку мали окремо та в поєднанні. Абу Аль-Касим додав також, що люди використовують цю групу слів для передачі різних конотацій пов'язаних із конкретними ситуаціями і ці конотації виходять за рамки загального значення словникового запасу. Абу Ляйс привів приклади вираження *السوق السوداء* – «чорний ринок» і показав, що значення цих слів разом відрізняються від їхнього значення окремо. (خالد ضو, ст.120)

Фразеологізми в арабській мові відносяться до групи мовних одиниць з широким значенням, для розуміння виразів з широким значенням недостатньо лише знати лексичне значення кожного з його компонентів, адже такі речення часто містять ідіоматичний характер. Фразеологізми в арабській мові діляться на три види:

1. Ідіоми – до них належать вирази, що складаються з декількох слів і діляться на ті, які мають пряме і непряме значення. Наприклад: *ضرب كَفًّا بكف* має значення «бути збентеженим».

2. Об'єднана конструкція *التركيب الموحّد* – словосполучення, які можуть мати окрім першого значення ще більш широке поняття. Наприклад: *البيت الابيض* у певному контексті, цей вираз не матиме значення «білий дім», а мова буде йтися про його співробітників або предмети, що знаходяться на його території.

3. Складені вираження *التعبيرات المرّكبة* – цей вид відрізняється від попереднього тим, що основне слово належить до його лексико-семантичного поля, наприклад: *عمل ميداني*, де маються на увазі «польові роботи».

Існує два шляхи для формування конструкції фразеологічних висловів: описові та конструктивні. Описові *التعبير*, наприклад, вислів з Корану *ولما سقط في ايديهم* дослівний переклад цього вираження «впасти в їх руки» і використовується у описі коли людина шкодує. Конструктивні *التركيب الموحّد* – це два слова, що об'єдналися і утворили словосполучення з новим значенням, наприклад: *حقن الدماء*, що має значення, «припинення бою».

Уфа Аль-Каміл мала своє бачення у класифікації ідіоматичних виразів і зазначила, що такі вирази не є єдиною формою, а скоріш за все варіюються в різних типах і формах, тому виділяє п'ять основних видів: описові, додаткові, називні, дієслівні та фразеологічні.

Отже, арабські мовознавці визначають, що структура фразеологічних виразів є найменшою мовною одиницею, яку неможливо розібрати або розділити тому, що це сталі вирази з конкретними значеннями і будь-яке втручання в цю конструкцію може призвести до неправильного розуміння значення.

1.4 Способи і прийоми перекладу фразеологізмів

Правильність і повнота передачі інформації допомагає відрізнити переклад від скороченого викладу або переказу. Завдання перекладача полягає в передачі правильного значення речей так, як зазначено в мові оригіналу, але словниковий склад мови завжди відкритий і тому її одиниці часто змінюються коли набувають нових значень.

Професор І. Корунець вважав, що рівень значення змістових одиниць залежить від засобів перекладу, через це мовознавці не раз зазначали про необхідність перекладача орієнтуватись у всіх рівнях мовних одиниць, таких як надсинтаксичний, синтаксичний, морфологічний, лексичний, фонетичний для того щоб зберегти значення, а не форму тексту при перекладі.

Не зважаючи на те, що кожна перекладацька школа має свої тенденції у перекладі, які пов'язані з її традиціями, перекладацькі способи для відтворення мовних одиниць можуть відрізнятися. Існує три підходи для перекладу: комунікативний підхід, трансформаційний підхід і денотативний підхід.

Досягнути семантичний еквівалент фразеологічних одиниць можна за допомогою трансформації і перетворення одиниць з мови оригіналу на мови перекладу. На рівні компонентної еквівалентності трансформується граматична структура висловлення і диференціюються власна трансформація. А. Паршин класифікує перекладацьку трансформацію на три види: лексичний, граматичний, лексико-граматичний. На лексичному рівні відбувається перекладацьке

транскрибування і транслітерація, а лексико-семантичні заміни і калькування включають в себе модуляцію, генералізацію, конкретизацію. Граматичний рівень складається з дослівного перекладу, об'єднання речень, членування речення, граматичні заміни. Лексико-граматичний містить у собі антонімічний, описовий переклад і компенсацію (Першин, 2010).

Трансформаційний підхід може відбуватись на трьох рівнях (Латышев, с. 28-30, 252-261):

1. Лексичний рівень – слово або словосполучення трансформується у відповідне йому слово, або словосполучення.
2. Синтаксичний рівень – структура мови трансформується у структуру мови, також до цього рівня відноситься заміна порядок слів і розділення одного речення на декілька.
3. Морфологічний рівень – морфема трансформується у морфему.

С. Максимов запропонував більш широкую класифікацію, оскільки на його думку перекладацькі трансформації відбувається на різних і більш широких рівнях мови, особливо коли при перекладі використовується аналітичний аналіз. Він ділить формально лексичні трансформації на практичні транскрипції, транслітерації, калькування, традиційне, фонетичне і графічне відтворення та об'єднання транслітерації і транскрипції з традиційним фонетичним і графічним відтворенням. Лексичні та семантичні перетворення він ділить на диференціацію, генералізацію, модуляцію, конкретизацію. До граматичної трансформації відніс транспозицію, дослівний переклад, заміну, опущення та додавання одиниць для компенсації граматичних і семантичних витрат. А також зазначив, що до лексико-граматичних трансформацій може відноситися автономічний переклад, реорганізація текстового сегмента та компенсація втрат при перекладі. Якщо скомпонувати вище згадані класифікації, запропоновані О. Куніним, то в нас утворяться шість основних способів перекладу фразеологічних одиниць:

1. Повний фразеологічний еквівалент
2. Частковий фразеологічний еквівалент
3. Описовий переклад

4. Лексемний і комбінований переклад
5. Аналог
6. Калька

Н. Гарбовський узагальнює класифікацію виконану попередниками та виділяє лише вісім видів трансформації (Гарбовский, с. 404-466):

1. Антонімічний переклад – переклад відбувається шляхом використання формули подвійного заперечення, подвійної контрадикторності.

2. Еквівалентність – переклад предметної ситуації описаної в тексті оригіналу відбувається шляхом передачі іншими стилістичними або структурними засобами, а також можливо і семантичними компонентами.

3. Генералізація – трансформаційна операція в якій перекладач змінює поняття з більш обмеженим змістом на поняття з більш широким обсягом, але з менш конкретним змістом.

4. Конкретизація – трансформаційна операція тотожна генералізації.

5. Метафорична диференціація – заміна перекладу образної основи метафори шляхом переходу від одного об'єкта до іншого.

6. Стилiстична нейтралiзацiя – пiдбiр еквiваленту на прагматичному рiвнi перекладу.

7. Цiлiсне перетворення – перетворення внутрiшньої форми будь-якого вiдрiзка мовного ланцюга для забезпечення адекватного вiднесення перетвореної i вихiдної одиницi одного i того ж вiдрiзка.

8. Адаптацiя – заміна опису того чи iншого предмета або ситуацiї, викликана мiжкультурною асиметрiєю.

На думку Е. М. Солодухо, «лексичне наповнення, збiг синтаксичних функцiй i категорiальних значень фразеологiчних одиниць не завжди свiдчать про еквiвалентнiсть». (Солодухо, с. 20). Цим висловленням вона стверджує, що iснування повного еквiваленту рiдкiсна рiч, адже таке явище побудовано лише на образах i однакових значеннях в мовi-реципiентi. Тому Е. М. Солодухо створила свою класифiкацiю еквiвалентних i нееквiвалентних вiдповiдностей. Еквiвалентнi вiдповiдностi вона дiлить на:

1. Прямі еквіваленти – еквіваленти утворенні виключно лексичною або граматичною структурою і мають повний або частковий семантико-стилістичний збіг.

2. Тотожні еквіваленти – еквіваленти з високим рівнем семантичної та стилістичної подібності.

3. Синонімічні еквіваленти – еквіваленти з логіко-фразеологічними ідеями та стилістичним характером і мають мотивовану логіко-семантичну основу.

Окрім еквівалентних відповідностей у літературі можна зустріти багато препозиційних оцінок перекладених еквівалентів. Існує сформована система сучасними і ранніми дослідниками для класифікації еквівалентів на п'ять ступенів (Селіванова, с. 27-28):

1. Повні еквіваленти – мають подібну основу, структуру, переносне значення і функціонально-стилістичне забарвлення.

2. Часткові еквіваленти – відрізняються внутрішньою формою і значенням або структурою, набору синонімічних компонентів.

3. Відносні еквіваленти – мають часткову змінену образність, але залишаються зіставними.

4. Фразеологічні аналоги – відрізняються структурою та образністю, але мають загальне значення і стилістику.

5. Безеквівалентні фразеологізми – ідіоми, які властиві лише однієї мови.

Т. В. Новікова казала: «У мовленні фразеологізми відтворюють своє значення, а не значення окремих слів, їх внутрішня форма нейтралізована». Т. В. Новікова вважала, що зберегти форму фразеологічних одиниць без калькування практично невиконване завдання і також теоретично необґрунтовано (Новікова, с. 204).

При вивченні книжкових фразеологізмів можна часто помітити спосіб перекладу калькування. А. В. Кунін називає калькування «виправданим дослівним перекладом» (Кунін, с. 6), але слід розрізняти між цими двома поняттями: буквальний переклад і калькування. В буквальному перекладі через копіювання конструкції чужої мови спотворюється сенс виразу у той час, як калькування в

більшість випадках супроводжуються описовим перекладом і на додаток іноді залишають етимологічну довідку для полегшення повного розуміння значення даного фразеологічного вираження.

Калькування може передаватися трьома способами перекладу:

1. Описовий переклад – при перекладі втрачається образність і експресивність вираження, тому що фразеологізм передається шляхом вільного поєднання слів.

2. Комбінований переклад – це коли поєднується фразеологічний еквівалент і описовий переклад та найчастіше до комбінованого перекладу додається культурно-історична довідка.

3. Лексемний переклад – можна однією лексемою коротко і адекватно передати зміст фразеологічної одиниці, але при цьому втрачається своє образність.

Існує група дослідників, які відносять фразеологічні вирази до лексики, яка майже не підлягає перекладу. С. П. Флорін і С. І. Влахов взагалі вважають фразеологізмами неперекладною частиною мови. Оскільки елементи фразеологізмів можуть бути загальними або національно-самобутніми і специфічними для однієї мови.

Знайти фразеологічний аналог з мови джерела на мову-реципієнта вимагає вільного володіння обома мовами, а також необхідно дотримуватись стилістичної і жанрової однорідності аналога. Ю. А. Ніколащенко наголошує, що під час перекладу фразеологічних одиниць необхідно, що разу перевіряти та аналізувати переклад для того, щоб підібрати найбільш адекватний відповідник та виділяє два способи для їхнього перекладу: фразеологічні і нефразеологічні.

За словами Ю. А. Ніколащенко перекладачі повинні завжди притримуватись стратегії зумовленої властивості виразів з фразеологічним характером: «Перекладацька стратегія визначається в залежності від властивостей фразеологічних одиниць: ступеня смислової злитості, наявності або втрати внутрішньої форми, образності». (Ніколащенко, с. 369)

Більшість перекладачів схильні при перекладі обирати один з трьох методів перекладу фразеологізмів:

1. Дослівний – задача цього методу передати зміст буквально і тому фразеологізми перекладаються слово в слово, наприклад: بِسْرَعَةٍ الْبَرْقِ – зі швидкістю блискавки, такий метод мовознавці часто відносять до калькування.

2. Еквівалентно-повний – це коли фразеологізм повністю відповідає мові змісту перекладу, наприклад: أولاً و أخيراً – вперше і в останнє.

3. Еквівалентно-неповний – коли переклад відповідає значенню, але не змісту, наприклад: مُضْحِكٌ وَمُبْكٍ – трагікомічний.

Отже, при перекладі будь яких виразів з фразеологічним характером необхідно провести чіткий аналіз змісту виразу, а також підібрати максимально експресивно функціонально-стилістичний еквівалент для того, щоб уникнути калькування, дослівного або описового перекладу.

Висновки до Розділу 1

Фразеологізми будь-якої мови приваблювали мовознавців своїм дивовижним феноменом, адже це не лише одна з форм групованих слів для висловлення різноманітних думок і явищ, а й те, що допомагає пізнати та вивчити більш детально світогляд представників певної культури та зрозуміти їх соціальне надбання.

За думками різних вчених існує багато класифікації виразів з фразеологічним змістом. Узагальнена класифікація поділяє фразеологізми на: номінативні фразеологічні єдності, комунікативні фразеологічні висловлення та номінативні фразеологічні сполучення.

Суть усіх перекладацьких способів полягає у застосуванні окремого підходу у межах нових тенденцій перекладу та дотримання традицій певних перекладацьких шкіл. Найбільш розповсюдженим підходом при перекладі фразеологічних одиниць є метод заснований на пошуку структурної еквівалентної одиниці на синтаксичному рівні в мові перекладу. Серед всіх методів перекладу фразеологізмів ми виділили два основних способи: фразеологічний і нефразеологічний прийом. Пошук аналогів фразеологічних одиниць в мові-

реципієнта є рідким явищем, адже окрім того, що необхідно провести уважний аналіз контексту, кожна мова має свій стилістичний характер і відтінок слововживання. Чим вищий ступень класифікації фразеологічного аналогу, тим краще виражається національно-мовна особливість окремих групи слів. У такі моменти зростає складність увиразнити засоби різних мов у лексичному та фразеосемантичному полі.

Загальними фразеологізмами вважаються еквіваленти, у яких не виникає проблем під час перекладу, і їх називають інтернаціональними, оскільки присутність цих еквівалентів у різних мовах є наслідком загально культурно-мовного спадку.

Незважаючи на те, що термінологія арабської мови відрізняється від інших мов, існує багато словників, які містять вирази з ідіоматичним характером, що збагатили риторичний вимір мови та збільшили семантичне значення її слів. Така велика різноманіть класифікації допомагає нам провести точний аналіз, зробити структурно семантичний розбір і зрозуміти синтаксичний характер будь якого фразеологічного виразу, що надалі буде слугувати важливою інформацією під час перекладу для того, щоб уникнути калькування або описового методу при перекладі.

РОЗДІЛ 2

ПОРІВНЯННЯ ДІЄСЛІВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У РІЗНИХ ДІАЛЕКТАХ АРАБСЬКОЇ МОВИ

2.1 Діалекти арабської мови.

Літературна мова є єдиною та спільною між усіма арабськими країнами. Узагальнена форма мови шляхом нормування та стандартизації, чітко відображає культурні та історичні особливості арабського сходу. Мова походить від давньо армійської та зароджена, ще за довго до ісламу, а коріння її виходить з регіону Хідж, що розташований на заході Саудівської Аравії. У сьомому столітті, з приходом Корану, починається новий етап, якій стає зразком чистої бездоганної арабської літератури. Любов арабів до поезії була особливою, змушуючи цим тримати арабську мову в певних нормативних рамках. Однак, поява Корану змінила їх думку та дала можливість усвідомити і зрозуміти, ще більшу цінність арабської мови, мотивуючи зробити усе можливе для збереження її незмінності.

Арабська мова пододала великий шлях і має свою довгу історію. З восьмого по дев'яте століття з'являються видатні поезії та наукові роботи арабською мовою, пізніше у десятому столітті, ця мова стає офіційною в арабському світі. Згодом, після розширення та збільшення території Халіфату, починають з'являтися запозичення з інших мов, але арабська мова тримає статус та не піддається трансформації. Можливо, саме через довге існування арабської мови в неї з'являється конкуруюча ненормативна пародія, яка відрізняється між країнами та іноді, між регіонами. На відміну від літературної мови, що зустрічається в офіційних сферах, а саме: в друкованих документах, роботах, статтях, книжках, газетах, журналах та мовних звертаннях на просторах масової інформації, радіо або телебаченні, вулична мова не втрачає свого попиту та займає однакове місце з літературною у серцях багатьох арабомовних людей.

Історія формування різних діалектів є довгим та складним процесом та багато в чому залежить від труднощів з якими, у певний проміжок часу, стикаються та

переживають носії мови. Колонізація, завоювання, заселення території іншими народами та інтегрування дають свої наслідки. В кожній арабській країні з однією спільною мовою відбуваються зміни. Знайомство населення з новими національними культурами та традиціями змінило їх погляди на деякі речі, для кращої взаємодії з'являються запозичення. Кожна людина мала свою манеру мовлення та свій стиль, а вивчення інших мов сформувало нову перебудову у граматиці – ось так з'являються діалекти.

У носіїв мови діалекти зароджуються від народження, натомість літературну мову вони вивчають у школах, університетах або в інших різних офіційних учбових закладах. Для кожного араба діалект його регіону є рідною мовою, саме тому вони можуть вільно розмовляти на ньому. Варто зазначити, попри те, що багато арабів не використовують літературну мову - вони знають її на рівні рідної.

Кожна країна хизується своїми діалектом, представляючи його на різних аренах. У творчості письменників з'являються ненормативні елементи: діалектизм, жаргонізм тощо. Стабільні мовні норми, що були найхарактернішими та найтипівішими у мовному вжитку посуваються на другий план. Більшість арабів у розмовах між собою використовують діалекти, але в офіційних виступах, не дивлячись на те, що промова повинна бути на літературній мові, можна іноді почути порушення літературних норм. Якщо ж говорити про місцеву музику та фільми, то вони піддалися абсолютному впливу діалектів. Не дивлячись на велику чисельність арен, де використовується діалект, ця ненормативна мова не отримує достатнього визнання для виходу на офіційний рівень. Таким чином, вона залишається осторонь, попри те, що грає досить важливу роль для суспільства.

Вставши на шлях вивчення арабської мови необхідно розуміти, що діалект не може бути фундаментом цієї мови тому, що класична арабська мова має синтаксично складнішу будову, а діалект залишається похідною від неї. Попри всі бажання та переваги літературної мови, повністю відгородитись від діалектів не можливо, особливо при комунікації з арабським континентом де зародилися діалекти.

Культура арабського спілкування може повністю відрізнитись від звичної для нас культури. Цілком нормально зустріти арабів, які між собою спілкуються однією мовою, а з іншими переходять на іншу. Наприклад, мешканці оазису Сіва, що знаходиться в Єгипті, розмовляють з усіма арабською, але між собою надають перевагу говорити берберською.

Після сімнадцятого століття повністю відслідковувати діалекти стає неможливим, адже сенс одного з основних принципів полягає у своєчасній та швидкій модернізації, що пояснюється наявністю великої чисельності сленгових слів. Особливо це помітно на африканському континенті, де не тільки сильно розвинені економічні відносини із Заходом, але й відбувається тісне спілкування між представниками різних мов. Не дивлячись на те, що араби намагаються записати свої діалекти до нової культурної спадщини, зберегти їх не вдасться навіть з усіма адаптаціями до вимог культурного та соціального життя. У діалектах порушені майже всі мовні норми, які були раніше сформовані літературною традицією. Відкривши та проаналізувавши різні джерела можна одразу помітити різні правописи одного й того самого слова, різниця словникового запису та система вимови звуків змушує сумніватися у правильно вивченій мові. Також при розмові можна почути знайомі нам фразеологічні вирази, але в іншому формулюванні, тому для підтримки продуктивної розмови необхідно точно розуміти співрозмовника.

Носії мови називають діалект «говір» – це різновид мови, який виникає в певних соціальних, етнічних або географічних групах. Окрім того, що кожен діалект по різному відрізняється від літературної мови, вони також відрізняються між собою. Отже, для простішого вивчення, діалекти діляться на основні та менш поширені групи. До головної групи входять: єгипетська арабська, девантійська арабська, магрибська арабська, іракська або месопотамська арабська та Півострівна арабська. До менш поширеної групи відносяться діалекти: хідказька арабська, суданська арабська, надхійська арабська, бахрейнська арабська, хасанія, центральноазійська арабська, мальтійська, андалузська арабська, єврейсько-арабські діалекти та сицилійська арабська.

Окрім регіональної різниці між діалектами, є й соціальна. Оскільки діалекти є однією з найбільш відкритих мов до запозичених слів, у молодіжному середовищі можна почути більш специфічний діалект з використанням максимально нових запозичень та скорочень багатьох фраз і слів.

Серед вищезгаданих діалектів найпоширенішим є єгипетський діалект. На ньому розмовляють близько 80 млн. осіб в Єгипті, серед яких жителі та іммігранти. Окрім цього, він є найзрозумілішим в усьому арабському світі, через поширеність єгипетських фільмів та телешоу. Від літературної мови він відрізається вимовою декількох літер та має невелику частину запозиченої лексики, також в ньому присутні власні вирази та соціальні жаргони. В єгипетському говорі присутні власні акценти та інтонації, які відрізняються від регіону. Серед міжрегіональних діалектів Єгипту каїрський діалект є найрозповсюдженим, його можна зустріти скрізь в спектаклях, рекламах, піснях та навіть мультфільмах.

Отже, мова і культура перебуваючи на одній площині довгий час, утворили мовне явище, яке неможливо ігнорувати та неможливо нормувати. Повне опанування діалекту не є головною задачею початкового арабіста, але його знайомство з мінімальними базами послугує гарним поштовхом для підвищення культури мови, та є необхідним етапом для його подальшого розвитку у цій сфері. Адже не дивлячись на те, що діалекти є другорядними мовами, вони все ще залишаються однією з форм літературної арабської мови.

2.2 Фразеологізми на єгипетському діалекті

Фразеологізми – це історично сформовані сталі вирази з культурною особливістю. Вільне володіння фразеологізмами свідчить про освіченість людини та її добре орієнтування у мові. Фразеологізми частіше всього зустрічаються в книжках і статтях, однак й у розмовній формі вони також присутні. Таким чином, деякі фразеологізми піддалися впливу діалектів та через трансформації змінили свій вигляд.

Пропонуємо розібрати найвідоміші фразеологізми з єгипетського діалекту:

1. **هيجيلك البعبع** дослівний переклад «До тебе прийде Баба». Розібравши перше слово більш детально, ми знаходимо літературне слово **جاء** «прийшов», яке прийшло у формі майбутнього часу з додаванням літери **ه** на початку слова, та слід зазначити, що для каїрського діалекту більш характерним є використання літери **ح**. Тож даний вислів має більш регіональне походження. Стягнений займенник у слові **هيجيلك** взятий з літературної мови. Використання слова **جاء** у майбутній формі є ознакою діалектизму, оскільки таке використання у літературній мові є лексичною помилкою, адже воно, у своєму значенні, вже містить минулий час. Отже, правильніше було би написати **سيأتي** через дієслово **أتى**, що теж має одне зі значень «приходити». **البعبع** походить від коптського слово **بوبو**, що за легендою є злим духом, який з'явився ще за часів правління Фараонів. Порівнявши його з українським менталітетом, де є вислів «бабай прийде і забере», ми можемо помітити деякі схожості. Слово «бабай» походить від скіфського слово «баба», що має значення дід або предок.

2. **الدنيا بقت صهد** дослівний переклад «Світ став жарким». Слово **بقت** походить від літературного слово **بقى**, що має значення «залишатись». Отже, його використання в майбутньому часі є лексичною помилкою, через присутність минулого часу у самому дієслові. Правильніше сказати **أصبحت**. Слово **صهد** походить від коптської мови, що означає «вогонь». Українські аналоги підібрати до цієї фрази важко. Через велику відмінність у кліматі, наші попередники не відчували такої спеки та страждань від неї, їм було більш притаманно скаржитися на холод.

3. **لا كاني ولا ماني** один з найцікавіших фразеологізмів. Точно зафіксованого перекладу цього виразу немає, тому він змінює своє значення в залежності від ситуації використання. Існує три версії походження та значення даного вислову: 1) **كاني** і **ماني** походять від давньоєгипетської мови, де слово **كاني** значить **سمن** й перекладається «рослинне масло», а **ماني** перекладається як «мед». В стародавні часи масло було тваринного походження і його поєднання в чистому виді з медом було не найкращим на смак, тому **لا كاني ولا ماني** має значення «не мішай різні теми при розмові», тобто висловлюй свою думку ясно і чітко. 2) Мед і масло в часи Фараонів було одним з найщедріших дарів від фермерів. Людина, маючи власне

господарство, приходячи в храм намагалась цими дарами наблизитись до жреців, отже коли говорять *لا تقول كاني ولا ماني* мають на увазі «я не приймаю подарунки і ти мене не підкупиш». Жреці збираючи ці дари роздавали їх бідним, а коли ці підношення закінчувалися, вони казали: *لا كاني ولا ماني* зі значенням «не має чим допомогти вам» 3) У двадцяті роки на вулицях Єгипту з'явився *العجمي الزلباني* – це пекар, який продавав відомі арабські солодоші *الزلابية* та в цей же час відкриваються грецькі магазини з солодощами під назвою *كاني وماني* й для привертання уваги покупців місцевим пекарям доводилося кричати *لا تقلي كاني ولا ماني ولا دكان الزلباني* тим самими вказуючи на те, що в них продаються смачніші і кращі солодоші ніж у цих магазинах.

4. *يا ليل يا عيني* один з найвідоміших фразеологізмів, який став широко поширеним через пісні у двадцять першому столітті й має дуже цікаве походження. На перший погляд слово *ليل* нагадує літературне слово зі значенням «ніч», але насправді це слово походить від коптської мови та має значення «радість», а дослівний переклад цього вислову «Радійте мої очі», що дуже ідентично до українського фразеологізму «Радість моїх очей».

5. *يا خراشي* цей фразеологізм є доказом того, що слова, які з часом втрачені історією здатні набувати абсолютно нових значень. На сьогоднішній час, фраза *يا خراشي* використовується в значенні «Який милий» частіше всього у звертанні до маленьких дітей, що є символом невинності. Історія слова *يا خراشي* бере свій початок ще у п'ятнадцятому столітті, коли імамом мечеттю Аль-Азгар, став Абу-Абдаллах Мухаммад бін Джамаль Аль-Дін Абдуллах бін Алі Аль-Хараші Аль-Мадякі, який був для єгиптяни символом незламності й правосуддя, а гасло *يا خراشي* на повстаннях було символом сили та боротьби з незаконністю.

6. *حطوني في المعقد ونسيوني* дослівний переклад «Поклали мене в крісло й забули». Дієслово *حط*, що значить «покласти» не є діалектним, але вживається суто до предметів тому, що в літературній мові перевага надається дієслову *وضع*. Також, одразу помітним проявом діалекту є використання слова *نسيوني*, що містить явні ознаки діалектизму, а саме написання коротких голосних звуків через довгі. Корінь цього слова є *نسي* – «забув». За правилами спрягання слабких літер, дієслово

повинно бути написано, як *نسوا*. Однак, ці правила не застосовуються у діалектах, тому заміна літери *ى* на *ي*, особливо в єгипетському діалекті, є звичайною практикою. Даний фразеологізм використовується в ситуаціях коли людина знаходиться там, де її ніхто не любить і не помічає, адже до неї нікому немає діла. В українській мові такий стан можна описати через фразу «Не в своїй тарілці».

7. *ضلال وعامل إمام*, що значить «Блудний, але робить з себе Імама». Імам – це голова мусульманської громади, він є духовним керівником для людей і в його обов'язки входить проведення молитви в мечетях та наставлення людей на прямий шлях. В усіх арабських країнах першою релігією є іслам, тому людей, які мають найбільш тісний зв'язок з Богом також називають Імамами. В нашій культурі є дуже схожий фразеологізм «Робити з себе святого», але в арабській культурі святих не існує, тому за святого взяли Імама, якій має мінімальну кількість гріхів та веде максимально праведний образ життя. Найтиповішою ремаркою єгипетського діалектизму є слово *عامل*, дієприкметник активного стану від літературного дієслово *عمل* – «працювати», але в діалекті це слово має значення «робити».

8. *قد النملة* – «Як мураха», тобто робити щось у дуже малій кількості. Наприклад: «Як кіт наплакав», або не мати влади і бути мізерною здобиччю перед ворогом. Ознакою єгипетського діалекту є порівняльна частка *قد* у той час, як в літературній мові порівняльними частками є *ك, مثل*.

9. *سراق البيض* перекладається, як «Грабіжник яєць». Цей фразеологізм походить від відомої єгипетської приказки *اللي يسرق البيض يسرق الجمل*, що значить «Той, хто краде яйце, краде й верблюда» і має на увазі, що поки людина робить погані вчинки, не важливо якого розміру – це діло залишається поганим. Ознакою єгипетського діалекту стає єдина форма відносного займенника *اللي* в той час, як в літературній мові їх аж дев'ять: *الذي, الذان, التي, اللتان, الذيت, اللاتي, اللواتي, اللائي, الألي*.

10. *عيش* важко без знання значення слова *عيش* буде зрозуміти значення цієї фрази. *عيش* суто єгипетське діалектне слово, яке походить від літературного дієслово *يعيش* – «жити». В Єгипті прийнято хліб назвати *عيش*, адже він є основною їжею людини, яку легше всього знайти. Їліб втамовує

голод і дає можливість людині продовжувати життя. Перекласти цей вираз можна, як «Довіряй йому свій магазин, але не довіряй йому шматок хліба».

11. دخلته بأيدي وخرجني برجله – «Я його приніс на руках, а він мене вигнав ногою». Цей достатньо зрозумілий фразеологізм має схоже значення зі звичним для нашого слуху виразом «Пригріти гадюку за пазухою». Два дієслова دخلته і خرجني є діалектами, хоч і походять від літературних дієслів دخل – «заходити» خرج – «виходити», але значення «пускати когось кудись» або «приносити» має дієслово дев'ятої породи أدخل, а значення «виганяти» походить від дієслова дев'ятої породи خرج.

12. إنت زي الناموس والدبان перекладається «Ти, схожий на комарів та мух». Це вираження вказує на людину, яка завжди заважає й відволікає від справ. Ознакою єгипетського діалекту є порівняльна частина زي, оскільки в літературній арабській використовують прийменник ك або слово مثل.

13. ماتحشرش مناخيرك цей вираз зустрічається в різних культурах з одним і тим самим значенням, а саме «Не пхай носа куди не слід». Увесь цей вираз переповнений діалектними формами побудованими на літературній мові. Дієслово ماتحشرش стоїть у заперечній формі єгипетського діалекту на що вказує наявність частки заперечення ما на початку, а також літери ش в кінці. Слово مناخير походить від літературного слово منخار, що значить «ніздря», але через невеликі трансформації в діалекті отримало значення «ніс».

Отже, розібравши декілька відомих фразеологізмів з єгипетського діалекту ми помічаємо, що вони є більш менш доступні у розумінні, а присутність діалектизму в малій кількості не викликає особливих труднощів при перекладі та робить їх досить зрозумілими.

2.3 Фразеологізми на діалектах аравійського півострову.

Серед всіх діалектів, діалекти аравійського півострову рахуються найчистішими. Назвати діалекти чистими дуже важко, але особливістю цих діалектів вважається використання давньо арабських літературних слів або рідковживаних, як основних при розмові. До півострівних діалектів входять

діалекти наступних країн: Катар, Оман, Саудівська Аравія, Бахрейн та Об'єднанні Арабські Емірати.

Пропоную розглянути фразеологізми, які мають походження з аравійського півострову:

1. **كبت الزيت وخربت البيت** фразеологізм який найкраще відображає культуру близького сходу. Дієслово **كب** не є діалектизмом, хоча на перший погляд може так здаватися, адже на літературній мові вживається більш поширене дієслово зі значенням «кидати» **رمى**. Дослівно даний фразеологізм перекладається, як «Викинувши олію - зруйнуєш дім», який свідчить про важливість одного з головних інгредієнтів на кухні арабської домогосподарки - олію. Цей фразеологізм дуже нагадує українську фразу «Хліб усьому голова».

2. **رجعت حلیمة لعادتها القاديمة** значення фразеологізму «Халіма повернулася до старих звичок» є зрозумілим й нагадує більш знайомий нам вираз «Повернутись на круги свої». Цей фразеологізм є поширеним у всіх арабських країнах, а єдиною відмінністю стало те, що ім'я Халіма замінюється на інші імена. Наприклад, Ріма, в залежності від країни. Відсутність діалектизму ускладнює визначення його походження, тому кожна країна намагається присвоїти цей вираз собі. Найбільш поширеною версією виникнення цього фразеологізму є близький схід. Халіма була дружиною відомого поета з племені Тай, який жив на півночі Надж (нині територія Саудівської Аравії). Халіма була відома своєю скупістю на відміну від чоловіка, який славився щедрістю. Кожен раз, коли чоловік запрошував гостей, дружина шкодувала масла в їжу й для того, щоб її провчити він сказав: «Кожна додаткова ложка масла у їжі збільшує роки життя». Халіма мала сина, якого любила більш за все і для того, щоб якомога довше прожити з ним, вона почала додавати більше масла. На жаль, її син покинув життя раніше за неї, а після його смерті вона знову повернулася до своєї старої жадібною звички.

3. **أعداء أهلك** перекладається, як «Вороги твоїх батьків». Частіше всього так називають людей зі злими помислами в твою сторону або тих, які мають назву у народі «Лихе око». Цей фразеологізм є частиною вислову **يبيغوك تهلك أعداء أهلك**, що значить «Вороги твоїх батьків хочуть твого краху». Дієслово **بغى** є абсолютно

літературним, але не часто вживається у значенні «хотіти». Натомість, воно є дуже поширеним в діалектах аравійського півострову та досить часто використовується.

4. رَحُ فِي قَاف, що має значення «Йди на Каф». Для розуміння слова «Каф» людина повинна бути досвідченою в релігійних текстах. «Каф» – це гора, що не один раз згадувалась в хадісах (висловлюваннях пророка Мухаммада). Це про створення світу, але в реальному житті ніхто не знає її місце знаходження. Вислів رَحُ فِي قَاف прийнято вживати в негативному значенні «Йди на край світу» або, у грубій формі, «Йди геть». Тобто, коли не має діла до цієї людини й її зникнення абсолютно не має ніякого значення. Дієслово رَحُ зі значенням «йди» походить від літературного слово رَاحَ з середньою кореневою літерою, якою є літера (y), й тому при відмінюванні даного слова у наказовій формі необхідно писати رُحُ де літера رُ має оголос на ُ, але в діалектній формі це слово має трохи інші оголоси. Замість ُ на першій літері, з'являється ِ тим самим вказуючи на діалектну форму цього дієслово. Прийменник فِي зі значенням йти «на» є також ознакою діалектизму, адже в літературній мові прийменник فِي значить «в», а для вказування напрямку використовується прийменник إِلَى.

5. يَشُوفُ الشَّعْرَةَ وَلَا يَشُوفُ الْجَذْعَ перекладається «Бачити волосинку, але не бачити пенька». Даний вислів має досить зрозуміле значення, але своє походження він бере з хадісу يَبْصُرُ أَحَدَكُمْ الْفَذَاةَ فِي عَيْنِ أَخِيهِ وَيَنْسَى الْجَذْعَ فِي عَيْنِهِ «Хтось з вас може побачити порошину в очах свого брата й забути про пенька в своїх очах». Для україномовних слухачів даний вираз нагадує речення з дуже схожим значенням «У чужому оці порошину бачить, а в своєму пенька не помічає». Порівнявши два вирази можна помітити, що в хадісі було надано перевагу використанню слова يَبْصُرُ замість شَافَ тим самим вказуючи на те, що дієслово شَافَ не є перше вживаним зі значенням «бачити», хоч і є абсолютно літературним словом.

6. تَرَكَ مَا لَا يَعْنِيكَ فَايِدَةً – «Залишати те, що тебе не стосується - корисно». В ісламі неодноразово наголошується на тому, що не є правильним лізти в чужі справи й про це свідчить хадіс مَنْ حَسَنَ إِسْلَامَ الْمَرْءِ تَرَكَهُ مَا لَا يَعْنِيهِ значення, якого «Для мусульманина є благом залишити те, що його не стосується». Даний хадіс

переписали у речення з більш запам'ятовуючою формою *ترك ما لا يعينك فائدة*. Ознакою діалектизму стало перетворення літери *ئ* на *ي* для спрощення вимови у слові *فائدة*.

До фразеологізмів арабського півострівного походження відносять майже усі недіалектні вирази з релігійним контекстом через те, що релігія іслам зародилась саме на цих територіях. Прикладами таких фразеологізмів є:

1. *يصلون الضحى جماعة* – «моляться колективно Аль-Духа». Людини, яка далека від знання ісламу може стикнутися з труднощами у розумінні даного виразу для якого необхідно знати мінімальну інформацію про релігію. Усі мусульмани зобов'язані молитися мінімум п'ять разів на день, тобто виконувати обов'язкові молитви, які можна молитися, як колективно так і окремо. На додаток до основних, існують ще додаткові молитви, які не можна виконувати колективно й кожен робить їх сам. Молитва Аль-Духа або її ще називають «молитвою сяяння сонця» є додатковою, тому її не можна читати у колективі. Даний вислів використовується у випадку, коли людина робить щось у надмірній кількості, тим самим виходячи за рамки прийнятої звичності, ставши для людей темою критики та засудження.

2. *إبليس في مجرى دمه* перекладається, як «Ібліс в його венах». В ісламській культурі слово Ібліс не є хорошим, адже це арабське ім'я сатани. Даний вислів сформувався ще в часи пророка Мухаммада, коли він проводжав Сафію бінт Хуїй після ітікафу (нічне перебування в мечеті заради поклоніння) і помітивши своїх двох товаришів, поспішив до них пояснити, хто з ним був і застерегти їх від поганих думок, сказавши *إن الشيطان يجري من ابن آدم مجرى الدم وإني خشيت أن يقذف في قلوبكم سوءاً*, що значить «Воістину, шайтан тече в людині зі струмом крові, й я побоявся, що він посіє у ваші серця щось погане». Даний фразеологізм має схожий еквівалентний вираз в українській мові «Людину чорт водить».

3. *لكل داء له دواء* має значення «На кожну хворобу є свої ліки» та може використовуватися, як в прямому значенні так і в переносному. Тобто, на будь-яку проблему є рішення. Уперше цей вислів з'явився з вуст пророка Мухаммада, коли він сказав *في الحبة السوداء شفاء من كل داء إلا السام*, що перекладається «В чорному кмині є ліки від усіх недуг, окрім смерті». Слово *السام*, що має перше значення «отруєння» в даному вислові отримало значення «смерть» підкреслюючи, що від смерті не

втечеш. Фраза لكل داء له دواء використовується у безвихідних ситуаціях, для того щоб наголоси про важливість не здаватися та продовжувати працювати у пошуках виходу.

4. من شاورك دخل بزمتهك – «Той хто дав тобі пораду, зайшов у твою совість».

У цьому реченні мається на увазі, що отримавши пораду діло іде за совістю. Цей вислів має посилання на одну з промов пророка Мухаммада المستشار مؤتمن, що значить «Радник – це людина, яка заслуговує твою довіру».

5. لحمة الغنم ما تنقض الوضو. Історія цього виразу виникла з моменту, коли до пророка Мухаммада прийшов чоловік і запитав: «Чи потрібно мені брати омовіння після того, як я з'їв м'ясо вівці?». Пророк Мухаммад відповів, що не потрібно. Тоді чоловік запитав: «А після м'яса верблюда?» і пророк Мухаммад відповів: «Так». Потім, чоловік знову запитав: «А чи можу я молитися в кошарі?» й пророк Мухаммад відповів: «Так». Тоді, чоловік запитав своє останнє питання: «А чи можу я молитися в загоні верблюдів?» й пророк Мухаммад відповів, що ні. З цієї історії ми розуміємо, що мусульманину можна молитись лише в чистих місцях, а вівці вважаються самими чистими зі всіх тварин, тому коли на щось говорять, що воно «як м'ясо вівці», то описують цей предмет, як добрий і чистий, а його застосування не нашкодить.

6. علومه إسرائيليات. Перше слово стоїть у формі множині від слова علم і має декілька значень. Найпоширенішим є «знання», але це слово також може приходити у значенні «новини». إسرائيليات – це історії праведних людей або пророків взятих від єврейської релігії. В ісламі бувають випадки коли посилаються на ізраїліяти, але вони не можуть бути основним джерелом й вірити їм повністю заборонено. Отже, фразеологізм علومه إسرائيليات використовується для опису людини, яка завжди приносить непідтвержені новини.

7. الكسل من عمل إبليس перекладається «Лінь є ділом Ібліса». Ібліс в арабській мові має значення сатани, й тому цей вираз означає, що ледачими людьми керує сатана й про це пророк Мухаммад не один раз наголошував у своїх промовах, застерігаючи мусульман від ліні та заохочуючи їх до праці.

8. الشرع مطهرة є фразеологізмом з вузьким використанням. Вислів الشرع مطهرة використовується лише у випадках, коли люди засуджують накази, які Бог зазначив у своїй книзі – Корані. Слово مطهرة походить від дієслово تطهير, що значить «очищення». شرع – це релігійна правова система у мусульман, що є фундаментом ісламу і містить комплекс соціальних норм та релігійних установ ісламу. Шаріат органічно об'єднує у собі моральні та юридичні норми. Ісламська юриспруденція вважається абсолютно бездоганною, адже вона написана самим Богом, який є творцем людей та усього сущого. Ісламське право було створено у першу чергу для очищення душі від гріха. Доказом цього стає одна з небагатьох проповідей, де розповідалося про Маіза Бін Маліка, якій чотири рази приходив до пророка Мухаммада попросити очищення від свого гріха й кожного разу пророк не питавши його про гріх казав: «Повернись до Бога й попроси вибачення та покайся», але цей чоловік ніяк не заспокоювався й тому на четвертий раз Мухаммад спитав його про гріх, а дізнавшись покарав його згідно норм шаріату. Потім, через декілька днів, пророк Мухаммад своїм сподвижникам сказав: «Покаяння Маіза було настільки великим, що якби це покаяння поділили на половину моєї умми (ісламська спільнота), то їм би цього вистачило для відмивання від своїх гріхів». З цієї історії ми розуміємо, що людина могла скрити свій гріх і просто попросити вибачення у Бога з надією, що він милосердний і вибачає усі гріхи, але вона обрала важкий шлях прийнявши сурове покарання у цьому житті для того, щоб предстати перед Богом з чистою душею.

Отже, проаналізувавши фразеологізми, які походять з аравійського півострову ми помічаємо майже повну відсутність діалектизму, особливо у виразах, які пов'язанні з релігійними контекстами та розуміємо, що специфіка даних виразів полягає саме у розумінні культури та релігії більше ніж у розумінні лексики.

Висновки до Розділу 2

Арабська мова дуже сильно відрізняється від інших мов, її географічне поле використання обмежене двома суміжними континентами, що створило перешкоди у поширенні офіційної форми мови. На деяких ділянках арабська мова стикнулася

з модернізацією й стала значною мірою залежати від неї, у інших частинах мова стикнулася з неписьменністю, що у подальшому стало великою перешкодою в поширенні класичної мови. Боротися з цією проблемою було дуже важко і стало непосильною задачею, тому й з'явилися такі явища, як діалекти.

Діалекти зайняли сильну позицію в житті арабів, тепер для повсякденних розмов вони почали використовувати діалекти, а літературна мова стала частиною офіційних текстів та зустрічей. Арабська граматики, що є важливим компонентом класичної арабської мови втратила свою позицію в діалектах, вона стала змінною й не зафіксованою.

Великий вплив діалектів позначився і на трансформації у багатьох мовних аспектах. Фразеологізми, які є невід'ємною частиною вираження забарвлених емоцій людини піддались змінам, у багатьох з'явилися ремарки діалектизму, а інші втратили своє перше значення через незнання їх історії, збереглися лише фразеологізми пов'язанні з релігією.

Отже, незважаючи на таку велику наявність фразеологізмів в різних діалектах можна засвідчити те, що вони є нешироковживаними. Багато діалектних виразів без змін прижилися не в своїх країнах і стали широкоживаними, особливо релігійні, адже арабські країни не лише об'єднанні мовою, але й релігією.

ВИСНОВОК

Фразеологія, як важлива складова будь-якої мови, відтворює культурні особливості та світогляд народу через прислів'я, приказки, звороти та вислови. Вона є відображенням історичного та повсякденного життя людей протягом різних епох, відображаючи основні моральні цінності та спосіб мислення нації. Фразеологія відкриває унікальну можливість дослідити культурну спадщину та духовність народу через призму його мови.

Дослідження фразеології триває досить довгий час. Однак до цього часу тривають суперечки у підборі найкращого методу їх дослідження та аналізу.

У даній роботі ми ознайомилися з визначенням та особливістю фразеологічного виразу. В свою чергу ми прийшли до висновку, що фразеологічні вирази являють собою стійкі сполучники з ускладненою семантикою, в основі яких лежить структурована семантична модель змінних сполучень. Вони мають ширше значення ніж слово, доповнюють додаткову інформацію про процеси, ознаки, стан, та предмети. Фразеологічні вирази порівняно з лексичними набагато експресивніші, адже вони мають порівняльний та іноді образливий характер.

Серед арабських фразеологізмів є досить багато фразеологічних одиниць з використанням різних діалектних слів. За структурою і смисловим значенням вони відображають етнос і висловлюють своє світобачення. Попри велику відстань між усіма арабськими країнами та різну історію, у багатьох метафоричних прислів'ях виражається дух арабської спільноти.

Класифікувавши фразеологізми ми дійшли до висновку, що кожен вчений-лінгвіст класифікував фразеологічні одиниці за своїми власним критеріями. Через це існує велика система їх класифікації за різними ознаками. Важливо розуміти, що кожна мова має свою унікальну семантику, що в свою чергу робить певні класифікації недоречними.

У даній роботі було проаналізовано найвідоміші фразеологічні вирази з різних континентів арабського світу. Запропонованою нами класифікацією ми поділити фразеологізми на більш наближені до літературної мови та найбільш широковживаних в арабському мовленні.

Метод зіставного аналізу багатьох арабських фразеологізмів з українськими виявився неефективним та малоуспішним, через відсутність багатьох спільних понять, а також через різний менталітет. Присутність релігійної лексики у прислів'ях викликає проблеми та труднощі передачі культури під час перекладу.

Проаналізувавши фразеологізми на Єгипетському діалекті, а також на діалектах аравійського півострову було помічено, що фразеологізми, несучи однаковий посил, можуть мати різні лексичні одиниці, що адаптовані до діалекту певної країни. Також, прослідковувалося явище втрати першочергового значення фразеологічної одиниці в силу незнання історії її походження.

Також, під час дослідження цієї теми була помічена інша закономірність – збереження значення фразеологізмів, що мають релігійну основу та підтекст. На додаток, такі фразеологічні одиниці є не залежать від регіону. Попри те, що іноді вони можуть піддатися впливу діалекту в граматичному та фонетичному аспектах, вони зберігають своє першоджерельне значення майже у всіх регіонах та арабських країнах.

Незважаючи на велику кількість фразеологізмів у різних діалектах можна засвідчити те, що вони є нешироковживаними. Багато діалектних виразів без змін прижилися не в своїх країнах і стали широкоживаними, особливо релігійні, адже арабські країни не лише об'єднанні мовою, але й релігією.

У результаті дослідження даного напрямку, було помічено, що вживання фразеологічних одиниць в арабських країнах є досить поширеним. Таким чином, це є не тільки побутовим явищем, а й суспільним.

У результаті цієї роботи, після зібрання та опрацювання матеріалу, ми можемо зазначати, що фразеологізми, як орнітологічні компоненти різних культур та специфічні речення за структурою, що передають уявлення про навколишній світ, є одними з найскладніших завдань при перекладі. Для передачі вірного значення на мову читача, перекладачу необхідно добре знати та розуміти східну культуру, а також бути обізнаним у історії та мати вагомий словниковий запас діалектних слів.

АНОТАЦІЯ АРАБСЬКОЮ МОВОЮ

الملخص

البحث حول الموضوع: " تحليل عبارات الفعل في لهجات مختلفة".

إن كل الشعوب تختلف عن بعضها البعض فهم يملكون صفات وميزات مختلفة. ولكن شعب لغته الخاصة والتي هي مليئة بعبارات وعظات مختلفة. اللغة العربية من إحدى اللغات التي تصدم بمشكلة اللهجات ويمكننا ملحظة هذه المشكلة الكبيرة دون أن ندقق كثيرا. فمثلا يكفينا التحدث مع شخص أصله عربي فنرى أنه يواجه صعوبة في تذكر بعض الكلمات بالفصحى. هذه المشكلة ليس سببها جهل الإنسان بل هي ظاهرة أعمت البلاد العربية وتسببت في ذلك. يمكننا أن نلاحظ أن القليل من العرب من يستخدم الفصحى لتحدث في حياته اليوم وبهذا تبقى الفصحى فقط للخبار والإذاعة والكتب. وجود هذه المشكلة أثرت على التعابير اللغوية فجعلت البعض منها تختلف في المعنى وأدخلت في المجموعة الأخرى الكلمات العامية. والان بعد أن أصبح لكل بلد عاميته الخاصة أصبحت لك عامية ميزات خاصة. إن أخذنا العامية على مثال التعابير اللغوية فيمكننا أن نرى أنها من الأصل مفهومة ولكن ربما قد تحتوي على نسبة بسيطة من كلمات غريبة قد تبدوا لنا. أغلب العرب لا يجيدون صعوبة في فهم التعابير اللغوية التي ليست من أصل بلدهم. يكفيهم أن يكون هذا التعبير مشهورا وبالتالي سيفهمه الشخص العربي حتى وإن كان لا يعرف الكلمة العامية. أيضاً هناك الكثير من التعابير اللغوية المتأشبهة والتي تحمل نفس المعنى ولكن ستختلف بكلمة واحد لذلك هذه التعابير لن تكون صعبة لفهم العرب فهم بفضل الحدس سيفهمون المعنى. إن ظاهرة العامية تقتل الفصحى وتؤدي إلى مشاكل ونتائج سلبية لذلك من الأفضل أن نتجنبها ولكن للأسف أصبحت العامية من الأجزاء الأصلية في حياة العرب التي لا يستطيعون التخلي عنها بسهولة لذلك لا يبقى علينا شيء آخر إلا أنه ندرسها.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Терлецька, Л. П. (2020). Внутрішні закономірності та основні ознаки фразеологічних одиниць в англійській мові. Чернігів: молодий вчений.
- Кияк, Т. Р., Огуй, О. Д., Науменко, А. М. (2006). Теорія і практика перекладу. Вінниця: нова книга.
- Новікова, Т. В. (2015). Переклад фразеологізмів крізь призму теоретичних досліджень. Острого: наукові записки національного університету «Острозька академія».
- Ніколащенко, Ю. А. (2019). Формування навичок перекладу фразеологізмів у майбутніх перекладачів. Чернігів: молодий вчений.
- Селіванова, О. О. (2014). Нариси з української фразеології. Брама.
- Гарбовський, Н. К. (2014). Теория перевода. Москва.
- Солодухо, Э. М. (1989). Теория фразеологического сближения. Казань: Казанский государственный университет.
- Кунин, А. В. (2007). О переводе английских фразеологизмов. Москва.
- Бабкин, А. М. (2009). Русская фразеология, ее развитие и источники. Москва.
- Гуцало, Є. С. (1982). Позичений чоловік, або ж Хома невірний і лукавий. Київ.
- Кунин, А. В. (2016). Курс фразеологии современного английского языка. Дубна.
- Латышев, Л. К. (2010). Технология перевода. Москва.
- Паршин, А. (2010). Теория и практика перевода. Москва.
- Tristá Pérez, A. M. (1988). Fraseología y contexto. Cuba: Ciencias Sociales,
- اسماعيل فرج. فوزية أحمد. (2019) الوحدة اللغوية مفهومها، حدودها، أقسامها، وظائفها. ليبيا.
- خالد ضو. (2021). التعابير الاصطلاحية في القرآن الكريم وأقوال المفسرين في تأصيلها وتاويلها. الجائر.
- عبد العزيز بن محمد السرحان. 2008. أمثال شعبية من الجزيرة العربية مقتبسة من نصوص الشرعية. الرياض: كتاب الدارة.
- أيمن زهري. 2017. الأمثال العامية المعاصرة. القاهرة.
- نعمان عبد السميع متولى. 2015. الأمثال العربية بين الفصحى والعامية. دسوق: دار العلم والایمان.
- أحمد تيمور باشا. 2012. الأمثال العامية. القاهرة: مؤسسة هنداوي للتعليم والثقافة.